

Sygn. akt IV CSK 239/10

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 grudnia 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Marek Sychowicz (przewodniczący)

SSN Iwona Koper

SSA Jan Kremer (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa M. S. i A. M.
przeciwko Bankowi Polska Kasa Opieki Spółce Akcyjnej w W.
o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 9 grudnia 2010 r.,
skargi kasacyjnej powodów
od wyroku Sądu Apelacyjnego [...]
z dnia 24 listopada 2009 r.,

- 1. oddala skargę kasacyjną**
- 2. zasądza od powodów solidarnie na rzecz pozwanego
kwotę 3600 (trzy tysiące sześćset) zł tytułem zwrotu
kosztów postępowania kasacyjnego**

Uzasadnienie

Powodowie A. M. i M. S. wnieśli o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności. Tytułem tym jest bankowy tytułu egzekucyjny z dnia 8 lipca 2002 roku, zaopatrzony klauzulą wykonalności przez Sąd Rejonowy postanowieniem z dnia 10 lutego 2004 r. Postanowieniem Sądu Rejonowego z dnia 4 maja 2006 roku zaznaczono przejście uprawnienia po stronie wierzyciela ze Spółdzielczego Banku Rozwoju „Samopomoc Chłopska” w W. na Bank BPH S.A., a po nabyciu Banku B.P.H. pozwany jest Bank Pekao S.A. w W.

W uzasadnieniu żądania pozwu powodowie podali, że jako wspólnicy spółki cywilnej A. - A. M., M. S. zawarli ze Spółdzielczym Bankiem Rozwoju „Samopomoc Chłopska” umowę o kredyt inwestycyjny nr ... w wysokości 500 000 zł. Bank ten udzielał kredytu ze środków z funduszu PHARE Unii Europejskiej. Wykonawcą programu był Fundusz Współpracy, wyspecjalizowana fundacja Skarbu Państwa, działająca we współpracy z Bankiem, przy czym kredyt był zabezpieczony do kwoty 250 000 zł poręczeniem udzielonym przez Bank Gospodarstwa Krajowego. Dodatkowo Fundacja Fundusz Współpracy gwarantowała Bankowi Spółdzielczemu spłatę kredytu w wysokości do 250 000 zł. Po zaprzestaniu spłaty kredytu bank wypowiedział umowę kredytową w dniu 23 maja 2002 r. oraz wystawił bankowy tytułu egzekucyjny w dniu 8 lipca 2002 r. Bank otrzymał od poręczyciela Banku Gospodarstwa Krajowego 250 000 zł, a także taką samą kwotę z Fundacji Funduszu Współpracy w ramach udzielonej gwarancji, co spowodowało spłatę całości należności głównej, wobec czego wierzytelność Spółdzielczego Banku Rozwoju „Samopomoc Chłopska”, a obecnie Banku Pekao S.A. względem powodów wygasła. Wskazali również, że fakt ten potwierdza kierowanie do powodów wyciągów bankowych, w których w pozycji kapitał do zapłaty widnieje kwota 0 zł, a na kwotę do spłaty składają się odsetki karne, odsetki za zwłokę i prowizje.

W odpowiedzi na pozew pozwany podniósł, że fakt otrzymania od Funduszu Współpracy kwoty 250 000 zł nie doprowadził do zmniejszenia długu powodów, o tą kwotę. Pieniądze te stanowiły bowiem rekompensatę wypłaconą z Funduszu

Gwarancyjnego powołanego umową z dnia 6 lutego 1997 r. zawartą między Bankiem Spółdzielczym a Fundacją Fundusz Współpracy. Na podstawie wymienionej umowy Bank, pomimo wypłaty rekompensaty przez Fundusz, zobowiązany był do prowadzenia egzekucji wobec powodów i do wpłaty na rzecz Funduszu wszelkich uzyskanych kwot, aż do spłacenia pobranej kwoty rekompensaty. Ponadto powodowie nie kwestionowali swego zadłużenia i w 2005 r. zwrócili się z prośbą o podpisanie ugody o warunkach spłaty długu.

Wyrokiem z dnia 30 stycznia 2009 r. Sąd Okręgowy oddalił powództwo i rozstrzygnął o kosztach procesu.

Sąd I instancji ustalił, że powodowie w dniu 7 października 1999 roku zawarli ze Spółdzielczym Bankiem Rozwoju „Samopomoc Chłopska” umowę o kredyt inwestycyjny nr w ramach programu Agrolinia na kwotę 500 000 zł. Środki na udzielenie kredytu w tym trybie pochodziły z funduszu PHARE Unii Europejskiej. Wykonawcą programu był Fundusz Współpracy, wyspecjalizowana fundacja Skarbu Państwa, która zawarła umowę ze Spółdzielczym Bankiem Rozwoju „Samopomoc Chłopska” o udzielenie pożyczki z funduszy przyznanych Rządowi Rzeczypospolitej Polskiej przez Komisję Europejską. Kredyty udzielane przez bank miały zostać refinansowane przez Fundację Fundusz Współpracy na zasadach określonych w umowie. Dodatkowo na podstawie tej umowy Fundacja Fundusz Współpracy w ramach programu Agrolinia 2000 powołała Fundusz Gwarancyjny, w celu zmniejszenia ryzyka banku związanego z udzielaniem kredytów. Na podstawie regulaminu Funduszu Gwarancyjnego, w przypadku niewywiązywania się przez kredytobiorcę z umowy kredytowej, bank mógł zwrócić się z wnioskiem o wypłatę z Funduszu Gwarancyjnego tzw. rekompensaty, w wysokości do 50% niespłaconego kapitału z tytułu umowy kredytowej. W przypadku wypłaty kwoty rekompensaty, bank był zobowiązany do wpłaty na rzecz Funduszu całej należnej kwoty pożyczki refinansującej rekompensowany kredyt, w dniu otrzymania środków z Funduszu Gwarancyjnego. Wszelkie kwoty odzyskane od kredytobiorców w drodze egzekucji bank powinien wpłacać na konto Funduszu, aż do momentu spłaty całej kwoty rekompensaty.

Kredyt udzielony powodom był dodatkowo zabezpieczony do wysokości 250 000 zł poręczeniem udzielonym przez Bank Gospodarstwa Krajowego.

Splata kredytu miała się rozpocząć po upływie dwuletniej karencji, w okresie której powodowie wpłacili na rzecz banku łącznie 124.266,42 zł.

Ze względu na utratę płynności finansowej powodowie zaprzestali spłaty kredytu, co doprowadziło do wypowiedzenia umowy kredytowej przez bank. Po wypowiedzeniu umowy kredytowej poręczyciel kredytu Bank Gospodarstwa Krajowego dokonał wpłaty na rzecz Spółdzielczego Banku Rozwoju „Samopomoc Chłopska” kwoty 250 000 zł i w tej części wierzytelność wobec powodów wygasła. W październiku 2002 r. Spółdzielczy Bank Rozwoju zwrócił się do Fundacji Fundusz Współpracy o wypłatę 250 000 zł. z Funduszu Gwarancyjnego w ramach opisanej już rekompensaty. Fundacja rozpatrzyła wniosek pozytywnie i na podstawie decyzji z dnia 8 września 2003 r. dokonała płatności wymienionej kwoty na rzecz banku.

Sąd Okręgowy ustalił ponadto, że dnia 8 lipca 2002 r. Spółdzielczy Bank Rozwoju „Samopomoc Chłopska” wystawił bankowy tytuł egzekucyjny, na który następnie uzyskano klauzulę wykonalności postanowieniem Sądu Rejonowego z dnia 10 lutego 2004 r., co do którego postanowieniem Sądu Rejonowego z dnia 4 maja 2006 r. zaznaczono przejście uprawnienia po stronie wierzyciela na bank BPH S.A. Od dnia 29 listopada 2007 r., w wyniku dokonania podziału banku BPH S.A. przez przeniesienie części majątku na Pekao S.A. w Warszawie, ten ostatni stał się następcą prawnym wierzytelności określonej w tytule wykonawczym przeciwko powodom. Wnioskiem z dnia 20 listopada 2006 r. wszczęte zostało postępowanie egzekucyjne przeciwko powodowi M. S., natomiast dnia 17 maja 2007 r. wszczęte zostało postępowanie egzekucyjne przeciwko powódce A. M.

Zdaniem Sądu I instancji wypłata na rzecz Spółdzielczego Banku Rozwoju „Samopomoc Chłopska” tzw. rekompensaty z powodu braku spłaty kredytu przez powodów nie może być traktowana jako spłata długu pieniężnego przez osobę trzecią (art. 356 § 2 k.c.). Nie można postrzegać jej także w kategoriach subrogacji z art. 518 § 1 pkt 1 k.c. to jest nabycia spłaconej wierzytelności do wysokości dokonanej zapłaty w przypadku spłaty cudzego długu, za który dana osoba odpowiedzialna jest osobiście albo pewnymi przedmiotami majątkowymi. Z umowy zawartej pomiędzy Fundacją Fundusz Współpracy a Spółdzielczym Bankiem

Rozwoju „Samopomoc Chłopska” wynika, że Fundusz refinansuje kredyty udzielane przez Bank na wskazane w umowie cele i udziela Bankowi pożyczki na określonych w umowie warunkach. W celu zmniejszenia ryzyka Banku związanego z udzielaniem kredytów ze środków Agrolinia, na podstawie załącznika nr 1 do umowy, utworzony został Fundusz Gwarancyjny, do którego Bank mógł się zwrócić w przypadku niewywiązywania się kredytobiorcy z umowy kredytowej. Na wskazanych w regulaminie Funduszu Gwarancyjnego warunkach Bank otrzymał możliwość domagania się wypłaty tzw. rekompensaty za niespłacony kredyt w wysokości 50% wartości kredytu. Wypłata rekompensaty nie zwalniała jednak Banku z obowiązku dalszego prowadzenia działań mających na celu odzyskanie należności od kredytobiorców, a wszelkie kwoty tak uzyskane Bank zobowiązany był zapłacić na rachunek Funduszu Gwarancyjnego, aż do momentu spłaty całej otrzymanej kwoty rekompensaty. Dodatkowo, co istotne, na podstawie ust. 11 regulaminu świadczeń, w przypadku wypłaty rekompensaty z Funduszu Gwarancyjnego, Bank zobowiązany został do wpłacenia tego samego dnia całej należnej kwoty pożyczki refinansującej rekompensowany kredyt na rachunek Funduszu Gwarancyjnego. Kwota rekompensaty z Funduszu Gwarancyjnego mieściła się w ramach stosunku obligacyjnego łączącego Fundację, Fundusz Współpracy i Spółdzielczy Bank Rozwoju „Samopomoc Chłopska”, nie stanowiła więc gwarancji bankowej dla udzielonego kredytu, bowiem jej wypłata, powodowała stan natychmiastowej wymagalności pożyczki refinansującej udzielony kredyt, którą Bank zobowiązany był zapłacić tego samego dnia na rzecz Fundacji. Rekompensata stanowiła w istocie pożyczkę dla Banku, którą ten zobowiązany był spłacić uprzednio pobraną od Fundacji pożyczkę refinansującą udzielony na rzecz powodów kredyt. W tym stanie rzeczy wypłata rekompensaty z Funduszu Gwarancyjnego nie powodowała umorzenia względem Banku wierzytelności w wysokości wypłaconej rekompensaty oraz wstąpienie Fundacji w prawa wierzyciela względem powodów, a stanowiła jedynie wewnętrzną zmianę wzajemnych zobowiązań pomiędzy Fundacją Fundusz Współpracy a Spółdzielczym Bankiem Rozwoju „Samopomoc Chłopska”, wynikających z pożyczki udzielonej na rzecz tego ostatniego, refinansującej kredyt udzielony powodom. Błędne zaliczenie przez pozwanego kwoty otrzymanej rekompensaty na

kapitał, które wynikało, jak twierdzi pozwany, z wadliwej konwersji systemu informatycznego, nie powinno mieć miejsca w profesjonalnym obrocie bankowym, jednakże nie stanowi argumentu przemawiającego za uznaniem stanowiska strony powodowej, skoro regulamin Funduszu Gwarancyjnego w sposób nie budzący wątpliwości określa jaki jest charakter prawny ewentualnej wypłaty rekompensaty na rzecz Banku.

W apelacji powodowie zarzucili naruszenie prawa materialnego: art. 65 § 2 k.c. przez błędną wykładnię postanowień umowy pożyczki z dnia 6 lutego 1997 r. i stanowiącego załącznik do niej Regulaminu Funduszu Gwarancyjnego. Skutkiem tego nieprawidłowo przyjęto, że Fundację i Bank łączyła dodatkowa umowa pożyczki, inna niż umowa pożyczki z dnia 6 lutego 1997 r., wynikająca z Funduszu Gwarancyjnego. Błędnie przyjęto, że Fundacja nie udzieliła bankowi gwarancji spłaty kredytu przez powodów. Skarżący zarzucili także naruszenie prawa materialnego przez niezastosowanie art. 518 § 1 pkt 1 k.c., a, z ostrożności procesowej zarzucili także naruszenie prawa materialnego przez niezastosowanie art. 356 § 2 k.c.

Na rozprawie przed Sądem Apelacyjnym powodowie podnieśli dodatkowo zarzut przedawnienia roszczenia pozwanego dochodzonego na podstawie bankowego tytułu egzekucyjnego.

Sąd Apelacyjny oddalił apelację, nie podzielając zarzutu naruszenia art. 65 § 2 k.c. wskutek nieprawidłowej lub dowolnej interpretacji postanowień umowy o udzielenie pożyczki z funduszy przyznanych Rządowi Rzeczypospolitej Polskiej przez Komisję Europejską, zawartej w dniu 6 lutego 1997 r. między Fundacją Fundusz Współpracy z siedzibą w Warszawie a Bankiem. Podkreślił, że świadczenie Funduszu nie zwalniało Banku z prowadzenia egzekucji długu. Analiza wszystkich postanowień Regulaminu Funduszu Gwarancyjnego pozwalała - zdaniem Sądu Apelacyjnego - na ocenę, że „rekompensata „ jest elementem przedmiotowo istotnym umowy nienazwanej, której postanowienia zawarte są w cytowanym regulaminie. Jest to jednak umowa zawarta tylko między Fundacją Fundusz Współpracy w Warszawie, a poprzednikiem prawnym pozwanego, z której nie wynikają dla powodów żadne uprawnienia ani świadczenia. Sąd I instancji nie

naruszył art. 518 § 1 pkt 1 k.c., który to przepis stanowi, że osoba trzecia która spłaca wierzyciela nabywa spłaconą wierzytelność do wysokości dokonanej zapłaty, jeżeli płaci dług cudzy, za który jest odpowiedzialna osobiście albo pewnymi przedmiotami majątkowymi. Celem świadczenia zwanego rekompensatą nie była spłata wierzyciela dla osiągnięcia skutku polegającego na wstąpieniu w jego prawa, lecz zmniejszenie ryzyka Banku związanego z udzielaniem kredytów. Poza tym Fundacja nie była stroną umowy kredytowej ani jej poręczycielem, nie była odpowiedzialna za dług powodów osobiście, albo pewnymi przedmiotami majątkowymi. W sprawie nie miał zastosowania przepis art. 356 § 2 k.c.

Zarzut przedawnienia roszczenia egzekwowanego na podstawie bankowego tytułu wykonawczego, Sąd Apelacyjny zbadał przeprowadzając dowód z dokumentów znajdujących się w aktach postępowań egzekucyjnych Km .../07 Komornika przy Sądzie Rejonowym [...] oraz II Km .../06 Komornika Rewiru II przy Sądzie Rejonowym [...]. Sąd Ustalił, że bieg terminu przedawnienia został przerwany poprzez uznanie roszczenia przez powodów, a następnie przez wszczęcie postępowania egzekucyjnego. W rezultacie zarzut przedawnienia nie był zasadny.

Powodowie w skardze kasacyjnej opartej wyłącznie na podstawie naruszenia prawa materialnego, zarzucili naruszenie art. 65 § 2 k.c. poprzez błędną wykładnię postanowień umowy pożyczki z dnia 6 lutego 1997 r. i stanowiącego jej integralną część załącznika – Regulaminu Funduszu Gwarancyjnego, przez błędne przyjęcie, że Fundację i Bank łączyła umowa nienazwana inna niż umowa stron, z której nie wynikały dla powodów żadne uprawnienia; świadczenie spełnione przez Fundację obciążone było obowiązkiem zwrotu, a Fundacja nie udzieliła gwarancji spłaty kredytu przez powodów. Zarzut naruszenia prawa materialnego poprzez jego niezastosowanie dotyczy art. 518 § 1 pkt 1 k.c. i art. 356 § 2 k.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Konkretyzacja zarzutu naruszenia art. 65 § 2 k.c. prowadzi do art. 353¹ k.c. Zasada swobody umów odnosi się między innymi do możliwości kształtowania

przez strony stosunku prawnego treści umowy. Umożliwia to także zawarcie umowy nienazwanej. W myśl art. 65 § 2 k.c. w umowach należy raczej badać, jaki był zgodny zamiar stron i cel umowy, aniżeli opierać się na jej dosłownym brzmieniu. Służy temu kombinowana metoda wykładni oświadczeń woli aprobowana w judykaturze (np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 7 marca 2007 r., II CSK 489/06 nie publ., i z dnia 5 marca 2008 r., V CSK 418/07, nie publ.). Powoduje to, konieczność analizy całości umowy wraz z tą jej integralną częścią jaką stanowi Regulamin Funduszu Gwarancyjnego. W rozpoznawanej sprawie istnieją dwie płaszczyzny uregulowań stosunku prawnego: umowa kredytowa zawarta pomiędzy powodami i bankiem, oraz regulacje odnoszące się do stosunków pomiędzy pozwanym a Funduszem Współpracy. Fundusz Współpracy był wyspecjalizowaną fundacją Skarbu Państwa powołaną do realizacji programu finansowanego przez fundusz PHARE ze środków pomocowych Unii Europejskiej. W związku z tym poprzednik prawny pozwanego w wyniku porozumienia z Fundacją Fundusz Współpracy realizował program Agrolinia 2000, w ramach którego udzielał kredytów ze środków Fundacji, według własnych standardów oceny kredytobiorców, ale ze środków przekazanych przez Fundację. Przypomnienie powyższego służy wskazaniu, że środki kredytowe pochodziły ze źródła zewnętrznego, a nie były środkami banku. W tym kontekście możliwa jest dopiero ocena zasadności przyjęcia, że pozwanego z Fundacją łączyła umowa nienazwana. Udzielane kredyty były zabezpieczone gwarancjami Banku Gospodarstwa Krajowego, w przypadku powodów do wysokości połowy kwoty kapitału. Gwarancja ta została zrealizowana. Bank kredytodawca był zobowiązany do zwrotu całości środków przeznaczonych na kredyty, w związku z tym pojawił się problem zabezpieczenia ryzyka banku. Fundacja Fundusz Współpracy dla zmniejszenia ryzyka banku utworzyła Fundusz Gwarancyjny. Podkreślenia wymaga, że Fundusz ten utworzyła w konkretnym celu Fundacja. Fundusz mógł udzielać rekompensaty w razie zaprzestania spłacania kredytu do wysokości połowy zadłużenia i wysokości połowy kwoty kapitału kredytu. To pokazuje, że celem tego rozwiązania było zmniejszenie ryzyka banku, a także pochodzenie środków Funduszu Gwarancyjnego nie było zewnętrzne. W związku z tym nie jest zasadny zarzut dokonania wykładni umowy jedynie w oparciu o jej literalne

brzmienie. Za tym, że uregulowanie to nie jest ustanowieniem gwarancji na rzecz kredytobiorcy przemawia użyte celowo określenie rekompensata, a nie gwarancja. Także wprowadzenie wymagania egzekwowania wypłaconej kwoty nadal przez Bank, jest przemawiającym za tym argumentem, jak też i to, że bezskuteczność egzekucji zwalniała bank z niewyegzekwowanej części zobowiązania. Odwołując się do zasady swobody umów trzeba uznać, że nie ma przesłanek dla przyjęcia niemożności takiej konstrukcji rekompensaty, która nie jest gwarancją i nie zwalnia dłużnika z długu w stosunku do rekompensującego część kapitału. Podsumowując powyższe, zawarta pomiędzy Bankiem a Fundacją umowa jest umową nienazwaną, mającą na celu zmniejszenie ryzyka udzielania przez Bank kredytów, przy obowiązku zwrotu otrzymanych na nie środków. Ponadto z jej konstrukcji, braku automatyzmu w wypłacie rekompensaty, nie wynika przyjęcie zwolnienia z długu kredytobiorcy.

Ocena przesłanek z art. 518 § 1 pkt 1 k.c. wymaga ustalenia osobistej odpowiedzialności za ten dług spłacającego, brak tej przesłanki powoduje, że nie dochodzi do wstąpienia osoby trzeciej w prawa zaspokojonego wierzyciela. W sprawie zachodzi sytuacja, w której działająca za Skarb Państwa Fundacja Współpracy tak ukształtowała, w ramach swobody umów, stosunki z utworzonym przez siebie Funduszem Gwarancyjnym i poprzednikiem pozwanego, że brak przesłanek z wyżej wymienionego przepisu. Fundusz Gwarancyjny spełniał własne zobowiązanie wynikające z umowy z Bankiem, służące zmniejszeniu ryzyka akcji kredytowej, a nie zobowiązanie pozwanych wynikające z umowy kredytowej. Ta różna podstawa świadczenia powoduje, że nie było przesłanek przyjęcia zapłaty za cudzy dług, którego istnienie jedynie było przesłanką uruchomienia procedury wynikającej ze stosunku pomiędzy Fundacją, Funduszem Gwarancyjnym Fundacji i Bankiem. Nadmienić należy, że w razie zaspokojenia wierzyciela przez spłatę długu przez osobę trzecią dług ten nie wygasa, jedynie osoba trzecia wstępuje w prawa zaspokojonego wierzyciela, poprzez którego może prowadzić egzekucję.

Przepis art. 356 § 2 stanowi, że wierzyciel nie może odmówić przyjęcia zapłaty wymaganej wierzytelności pieniężnej od osoby trzeciej, nawet gdyby działała ona bez wiedzy dłużnika. Brak jest tu bowiem uzasadnionego interesu dla

takiej odmowy. Warunkiem zaistnienia takiej sytuacji jest jednak to, by spełniający świadczenie działał za dłużnika. Regulacja ta nie znajdzie zastosowania wówczas, gdy działanie osoby trzeciej nie będzie spełnieniem świadczenia za dłużnika, ale będzie realizacją zobowiązania tego podmiotu wynikającą z umowy zawartej z wierzycielem. Sytuacja taka zaistniała w sprawie.

Przepisy art. 356 § 2 k.c. i art. 518 § 1 pkt 1 k.c. mają wspólną cechę, mianowicie celem świadczenia osoby trzeciej jest zwolnienie z długu dłużnika. **W granicach zasady swobody umów – art. 353¹ k.c. – strony stosunku prawnego innego niż umowa kredytowa, mogą tak ukształtować swoje stosunki, że zapłata kwoty rekompensaty będzie realizacją własnego zobowiązania, a nie będzie działaniem w celu zwolnienia z zobowiązania kredytobiorcy.** Fundusz Gwarancyjny nie realizował świadczenia za dłużnika, a działał w wykonaniu własnego zobowiązania umownego.

Z tych względów skarga kasacyjna uległa oddaleniu (art. 398¹⁶ k.p.c.).